

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ח / גליון שיז

ערש"ק פרשת בהר ה'תשע"א

ההתעוררות מלמעלה הגואלת מהרוח שטות

הר סיני - הר אך שפל

בשיטת הפוסקים גבי מחילה בריבית

שלילת רגש הנמיכות מפני הגויים

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בהר, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שיז), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות ענייני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מאתיים וחמישים שנה
להסתלקות מורנו הבעש"ט זינע"א

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב יוסף גליצנשטיין,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

ארץ הקודש
ת.ד. 2033
1469 President st.
Brooklyn, NY 11213
72915
72915
כפר חב"ד
oh@chasidus.net
03-738-3734
718-534-8673
03-960-4832
718-534-8673
הפצה

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

כנגד זה הנמכר לנכרי:

לא יאמר הואיל ורבי עובד ע"ז אף אני כמותו

יבאר הטעם לסדר בפירוש רש"י שמקדים גילוי עריות לע"ז ולאח"ז שמירת שבת, ויסביר גם את הסדר בכתובים, שהוא מצד דיבר הכתוב בהווה

(ע"פ שיחות: ש"פ בהר תשכ"ה; ש"פ בהר ול"ג בעומר תשמ"ו)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

גאולה תהי' לו:

גאולת האדם ממצבו בעבודת השי"ת

יבאר הטעם לזה שאדם עובר עבירה ר"ל, שהוא מצד רוח שטות, אך באמת הנשמה תמיד באמנה אתו ית', ומלמעלה מסייעים לאדם לבוא להכרה זו, וזהו חיוב הקרובים לגאול את העבד

(ע"פ לקוטי שיחות חי"ז עמ' 297 ואילך)

יג. פנינים.....

דרוש ואגדה

יד. חידושי סוגיות.....

בשיטות הפוסקים גבי מחילה בריבית

יביא מח' הגאונים והרא"ש אי מהני מחילה אחר נתינת ריבית, ויפלפל בביאור שיטת הרא"ש, ויסיק דלכו"ע חיוב השבת ריבית הוי חיוב דרמא רחמנא עלי' ולא כממון המשועבד לחבירו, אלא דאיפליגו בגדר החיוב גופא שחייבה תורה, ע"פ הביאור דשאני ריבית משאר גזילות והונאות, יישב גם הא דהותר להלוות לנכרי ולגר תושב בריבית אף שאסור לגזול מהם

(ע"פ לקוטי שיחות חי"ב עמ' 115 ואילך)

יט. תורת חיים.....

מכתב קודש אודות גודל הסכנה בבריחה משכונות יהודיות מפחד אוה"ע, ואשר דבר זה הוא מפני רגש דנפילות רוח מפני הגויים

כא. דרכי החסידות.....

שיחת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע אודות גודל מדת הביטול והענווה שהי' לחסידים הראשונים

התוועדו עד מאוחר בלילה

זקני החסידים חיו באימרה אחת ששמעו מהרבי, האימרה הזו היתה המורה דרך שלהם בעבודה. ר' ליב מדריבין היה חתן בויטבסק, אחד מהתלמידים חסידים של הרבי הזקן בויטבסק. הוא שמע מהרבי בשנת תקכ"ט ב"יחידות" המאמר כל ימיו בתשובה, ובירך אותו באריכות ימים ושתהיה לו הצלחה בעבודה בשמחה ויראת שמים חסידית.

פעם בהיותם בליובאוויטש, ישבו ר' אייזיק ור' הלל והתוועדו בעניני חסידות, מה תובעת חסידות ומה על חסידים לפעול. הרשב"ץ, שהיה אז עדיין אברך, היה גם כן באותה התוועדות. התוועדו עד מאוחר בלילה.

מה יהיה בקשר לתשובה?

החסיד ר' ליב מדריבין היה בחדר השני והתפלל תפלת מעריב. תפלתו ארכה ארבע שעות.

אחרי חצות, בשעה מאוחרת, והם עדיין ישבו והתוועדו, נכנס החסיד ר' ליב מדריבין ואומר להם: אייזיק, מה יהיה בקשר לתשובה? את ההשכלה נשאיר למלאך מיכאל, למלאך גבריאל, ומענינו זלגו ים של דמעות. מהיכן באו ליהודי בן תשעים כל כך הרבה דמעות, ובמיוחד אצל ר' ליב מדריבין שהיה בעל עבודה בשמחה, – זה פלא.

(ספר השיחות [המתורגם בלה"ק] ה'ש"ת מעמ' קיא ואילך)

כנגד זה הנמכר לנכרי: לא יאמר הואיל ורבי עובד ע"ז אף אני כמותו

יבאר הטעם לסדר בפירוש רש"י שמקדים גילוי עריות לע"ז ולאח"ז שמירת שבת, ויסביר גם את הסדר בכתובים, שהוא מצד דיבר הכתוב בהווה

בסוף פרשתנו: "לא תעשו לכם אלילים, ופסל ומצבה לא תקימו לכם, ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה, כי אני ה' אלקיכם. את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו, אני ה'".

ומפרש רש"י, שאזהרות אלה מכוונות כלפי ישראל שנמכר לעבד אצל נכרי, שעליו מדובר בפרשה הסמוכה:

"כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר: 'הואיל ורבי מגלה עריות – אף אני כמותו, הואיל ורבי עובד עבודה-זרה – אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת – אף אני כמותו' – לכך נאמרו מקראות הללו". [וראה משנ"ת אשתקד בדברי רש"י אלון].

והנה, מקור דברי רש"י הוא בתורת כהנים על אתר, אבל שם מקדים "הואיל ורבי עובד עבודה זרה" כו', ואילו רש"י משנה הסדר ומקדים "הואיל ורבי מגלה עריות"; וטעמא בעי.

ב. ויש לבאר, ובהקדים קושיית המפרשים (נחלת יעקב. משכיל לדוד):

לכאורה, הענין דעבודה זרה ושמירת שבת, מפורש הוא בכתוב כאן ("לא תעשו לכם אלילים.. את שבתותי תשמרו"); אך הענין דגילוי עריות – מדוע לא נזכר בכתוב!?

בלי 'מורינו'

לא הרגישו החסידים הגדולים במעלת ההפלאה העצמית שלהם, והיו קוראים להם בשמותיהם: אייזיק מהומיל, הלל מפאריטש, פסח ממלוסטובקה, בלי 'מורינו'.

לא היו משתמשים בתוארים

חסידים הראשונים לא היו משתמשים בתוארים, 'מורנו' או הרה"ג. ר' אייזיק מהומיל, ר' הלל מפאריטש ור' פסח ממלוסטובקה, למרות שהיו ארזי לבנון,

החסידים הגדולים היו כולם בדרגא של ארזי לבנון, אלא שהיה זה ארזי לבנון חסידותי. בארז הטביע השי"ת טבע של שני הפכים. הם צומחים בגובה רב, וכמה שלא יהיו גבוהים יכולים לכופף אותם עד לאדמה מבלי שישברו, וכאשר מרפים מהם, הם חוזרים לגובהם יחד עם מה שתולים עליהם.

לא הרגישו החסידים הגדולים במעלת ההפלאה העצמית שלהם

לבנון – ל"ב נו"ן. לב – ל"ב נתיבות חכמה של הנשמה, ונו"ן – נו"ן שערי בינה. זה משמעות התורה "ארזי לבנון", שהמוחין והמדות של חב"ד מעלים עד שרשם ומקורם, ששרשם ומקורם יבואו בהתגלות בתורה ועבודה אצל חסידי חב"ד.

לא הרגישו החסידים הגדולים במעלת ההפלאה העצמית שלהם, והיו קוראים להם בשמותיהם: אייזיק מהומיל, הלל מפאריטש, פסח ממלוסטובקה, בלי 'מורנו'.

לקראת שבת

ובאמת שאפשר ליישב:

הכתוב מזהיר ואוסר במפורש עבודה זרה וחילול שבת, כיון שבהם אין שום קולא להעבד, ואסור הוא בהם בתכלית, ממש כשם שהיה אסור בהיותו בן חורין (לפני שנמכר לעבד);

אך הענין דגילוי עריות – אין הכתוב מזכירו בפירוש, כיון שבענין זה באמת חל שינוי אצל העבד. והיינו:

הרי כאשר ישראל מוכר עצמו לעבד לישראל אחר – התירה לו התורה את איסור שפחה כנענית, ורבו יכול לכפותו ולמסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים עבור האדון (רש"י משפטים כא, ד. פ' ראה טו, יח. ובכ"מ), כי זה חלק משעבודו לאדונו שמרבה לו עבדים;

ומסתבר – עכ"פ לפי פשוטו של מקרא (שקו"ט בזה ע"ד ההלכה – ראה מנחת חינוך סוף מצוה מב. ואכ"מ) – שכן יהיה גם כשנמכר לנכרי, שרבו יכול לכפותו ולמסור לו שפחה להוליד ממנה עבדים עבור אדונו, היינו, ששעבודו לאדונו דוחה את איסור שפחה.

וזהו הטעם שלא הזכיר הכתוב להדיא איסור זה דגילוי עריות ביחס לעבד – כיון שבאמת יש לו איזה היתר בענין זה.

[אלא שדוקא היתר פרטי זה יכול לחזק אצלו את הקס"ד שכשם שהותרה לו שפחה כנענית, אף שאסורה היא לכל ישראל, כך יתרו לו גם שאר העריות, ולכן צריך הוא לאזהרה מיוחדת על האיסור הכללי של גילוי עריות – וכמשנ"ת אשתקד בארוכה, עיי"ש].

ג. אך עוד י"ל באו"א (וכן משמע בבאר בשדה כאו), שענין זה דגילוי עריות נלמד הוא מלשון הכתוב "ומקדשי תיראו" – שרומז גם לשלילת גילוי עריות, כדברי רש"י הידועים (בר"פ קדושים) ש"קדושה" ("ומקדשי") קשור עם "גדר ערוה" ("כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה").

ולדרך זו מתחזקת הקושיא על הסדר שבדברי רש"י, שאינו מתאים עם סדר הכתובים:

בכתוב נאמר תחילה "לא תעשו לכם אליילים", ואחר כך "את שבתותי תשמרו", ואחר כך "ומקדשי תיראו" –

וכיון שכן, היה רש"י צריך לנקוט כסדר הכתובים: "הואיל ורבי עובד עבודה זרה (כנגד "לא תעשו לכם אליילים") .. הואיל ורבי מחלל שבת (כנגד "את שבתותי תשמרו") .. הואיל ורבי מגלה עריות (כנגד "ומקדשי תיראו")" – ומדוע מקדים רש"י "הואיל ורבי מגלה עריות"!!

ד. ויש לבאר, על פי הכלל הידוע, שחזר עליו רש"י כמה פעמים (בפרשת משפטים - כא, כח. כב, יז. שם, כא. שם, ל), "דיבר הכתוב בהוזה":

כשצריכים להזהיר את הנמכר לגוי שלא ילמד מהנהגת רבו, הרי בהתאם לכלל "דיבר הכתוב

לקראת שבת

ז

בהווה, יש להזהיר תחילה על דבר היותר רגיל שיש לחשוש שמא ילמד מרבו.

ולכן:

לכל לראש מזהירים על גילוי עריות – מכיון שגילוי עריות הוא ענין הקשור עם תאוות וחמדת האדם, (כמובן מריבוי הפסוקים בפרשיות אחרי וקדושים שבהם הזהירה תורה בענין זה), ומובן איפוא שרבו "שטוף בעריות".

לאחר כן מזהירים על עבודה זרה – שענין זה אינו "בהוה" כל כך, אלא שמכיון שרבו יורד לחייו וכיוצא בזה, עלולה להתעורר אצלו מחשבה "הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני כמותו", ולכן יש צורך להזהיר על זה.

ורק לבסוף מזהירים "שלא יאמר הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו" – שענין זה הוא הכי פחות בהוה, מכיון שגילוי עריות ועבודה זרה הוא ענין השייך בכל יום, ואילו הענין דחילול שבת אינו שייך כי אם אחת לשבוע בלבד, ביום השבת.

ואמנם, בתורת כהנים מקדים הענין דעבודה זרה לפני גילוי עריות – כי תורת כהנים הוא מדרש בדרך ההלכה, ולפי ההלכה הרי עבודה זרה חמור מגילוי עריות (וגילוי עריות חמור מחילול שבת);

אך רש"י נוקט הסדר המתאים לפי "פשוטו של מקרא", ולכן נקט הענינים לפי הסדר שהם מצויים ושכיחים (וגילוי עריות שכיח יותר מאשר עבודה זרה).

ה. אמנם מעתה יש לשאול לאידך גיסא: מכיון ש"דיבר הכתוב בהווה" – היה צריך להיות סדר ה**כתובים** גופא באופן האמור!?

והביאור בזה – בפשטות:

הכלל "דיבר הכתוב בהווה" הוא – כשמדובר בנושא אחד, ולדוגמא: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (משפטים כב, ל), ומפרש רש"י ש"אף בבית כן, אלא שדיבר הכתוב בהווה, מקום שדרך בהמות ליטרף". כלומר: הנושא הוא איסור אכילת "בשר טרפה", ובענין זה נקט הכתוב "ובשר בשדה טרפה" – מכיון שכן הוא בהווה.

אמנם, כשמדובר בכתוב אודות כמה ציוויים (בהמשך אחד) – לא שייך בזה הכלל "דיבר הכתוב בהווה", היינו, שתחילה תצווה התורה על הדבר היותר רגיל כו';

במקרה כזה ישנם סדרים שונים בתורה: לפעמים מתחילים בדבר חמור ואחר כך דבר קל יותר בערך החמור [לדוגמא – עשרת הדברות מתחילים בדבר היותר חמור: "אנכי ה' אלקיך .. לא יהיה לך", ומסיימים ב"לא תחמוד", ענין של חמדת הלב בלבד], ולפעמים מתחילים בדבר קל, ואחר כך מוסיפים דבר חמור יותר, וכיוצא בזה.

ובנוגע לענייננו:

לקראת שבת

כ

הבורחים מהשכונות לשכונות אחרות – בריחה היפך הדין – מביאים ר"ל אתם אותם "התנאים" מהם בורחים, היינו סכנה לשכונה החדשה בשעת ההעתקה וגם לאחרי זה, שהרי הם דוגמא חי' מזכרת כו' כל איש ישראלי שנמצא במקום שהוא היפך הוראות תורתנו תורת אמת כו' וד"ל.

וכפי שהערותי זה כמה פעמים, בחמלת ה' על דור יתום עקבתא דמשיחא, הרי כמה מעניני תורה רואים גם בגלוי בדרכי הטבע.

והוא הדין בנידון דידן, אשר גם בדרך הטבע, כשהולך אינו-יהודי ברחוב ופוגש ביהודי הנ"ל, פנים חדשות בשכונה זו, ושואל מאין בא ולמה העתיק מדירתו הקודמת וכו' ומספרים לו פרשת הענינים, הרי זה מלמדו לנסות לעשות ר"ל כשונאיהם של ישראל שגרשו יהודי זה ממקומו הקודם וכו' וכו'.

נפלא הדבר שדוקא במדינות הרווחה הרי גדול רגש הנפילת-רוח בפני גוי

נפלא הדבר שדוקא במדינות הרווחה שלכאורה צריכים היו להיות בני ישראל תקיפים יותר בעמדתם ולא להתרשם מפני כו', אף כי אתם המעט מכל העמים, הרי גדול רגש הנפילת-רוח בפני גוי קטן ועל אחת כמה וכמה שאינו קטן, ועד לביטול, שאחד מביטויי רגש נחיתות מבהיל זה היא תופעת הבריחה הנ"ל,

נוסף על ההשתדלות (כסגנון הכתוב) נהי' ככל הגויים, ועד לתופעה המבהילה שהובלטה בסגנון חכמינו ז"ל במלים ספורות – נהנו מסעודתו של אותו רשע (הנאה שרשע מזמין אותם לסעודתו).

ומכאן ג"כ לתופעה המוזרה בארה"ב שכל מסיבה שאין מסב על שלחן הראשי מישהו שאינו-יהודי אינה מסיבה הראוי' לשמה, על אחת כמה וכמה באם זו היא מסיבה לחלוקת תוארי כבוד, הרי מובן ופשוט מיהו המקבל תואר כבוד הראשון וכו'. ואין להאריך בדבר המצער.

יה"ר שבימים שבין פסח למז'ת יצליח להשתחרר מעול גלות בחייו הפנימיים

ויהי רצון שבהמצאנו בימים שבין זמן חירותנו לקבלת התורה, יצליח כל אחד מאתנו בתוככי כלל ישראל להשתחרר מגלות ועול גלות בחייו הפנימיים [דפשוט שאין כוונתי ח"ו נגד מאמר רבותינו ז"ל שלא לעלות בחומה, ואף גם לא בהתגרות בגוי קטן, אבל אין זה שייך כלל וכלל לכל תופעות האמורות]; ולהוסיף בכל יום ויום בתשוקה לקבלת התורה ומצותי' כמסופר באגדה (ר"ן סוף פסחים) בקשר עם מצות ספירת העומר.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות בכלל וכן בנוגע להנ"ל שמנצל כל השפעתו בכל מקום שידו מגעת בהגדרת פרצה האמורה ועד לביטולה ומצליח.

(אגרות קודש חכ"ו אגרת ט'תרעח)

בפסוקים אלו נאמרו שלושה ציוויים בפני עצמם: "אל תפנו אל האילים", "את שבתותי תשמרו" ו"מקדשי תיראו", וסדרם – באופן מסויים, ללא כל קשר עם הכלל "דיבר הכתוב בהווה"; מה שאין כן כשרש"י מדבר אודות הרמז שבכתוב "כנגד הנמכר לגוי" שיש להזהירו שלא ילמד מרבו שלושה ענינים אלו – הרי בענין זה, כשמדובר בנושא אחד, ישנו הכלל "דיבר הכתוב בהווה", ולכן נקט רש"י בסדר המתאים.

שלילת רגש נפילת הרוח בפני הגויים

מכתב קודש אודות גודל הסכנה בבריחה משכונות יהודיות מפחד אוה"ע, ואשר דבר זה הוא מפני רגש דנפילות רוח מפני הגויים

ההנהגה המוזרה ומבהילה דמכירת בתים בשכונות אלו כדי לעבור לשכונות אחרות

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום י"ד למספר בני ישראל, ואף כי תקותי שיופיע קיצור רשימת הדברים [שדובר בהתוועדות] דאחרון של פסח [תשכ"ט, נדפסה בלקוטי שיחות ח"ו עמ' 053 ואילך] בנוגע לעזיבת שכונות היהודיות ב[קובץ החדשי] "הפרדס" [נדפס לאח"ז ב"הפרדס", אייר, תשכ"ט], לעשות רצונו חפצתי ומצורף בזה העתק (דרך אגב, בו הובאו ג"כ המקומות בשו"ע אודותם כותב בסיום מכתבו).

מטעמים מובנים לא הוכנסו ברשימה ביטויים ההולמים את ההנהגה המוזרה ומצערה ומבהילה דמכירת הבתים בשכונות אלו כדי לעבור לשכונות אחרות.

ועוד טעם בזה, אשר תקותי חזקה אשר רבני ארצות הברית, מורי הוראה בישראל, אשר עליהם לעמוד בפרץ בכל עניני אהב"י, על אחת כמה וכמה בענין הכי חשוב זה האמור, יצאו בקול גדול מתאים לגודל הענין ובפירסום גדול מיוסד על מה שנאמר לא תגורו מפני איש, וזכות הרבים מסייעתם.

הבורחים מהשכונות מביאים איתם ר"ל סכנה לשכונה החדשה

עוד נקודה שהזכרתי בעת ההתוועדות בקצרה והשמטתי אותה מהרשימה מטעמים מובנים, אשר

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

חייב האדון לפרנס משפחת העבד

ויצא מעמך הוא ובניו עמו אם הוא נמכר, בניו מי מכרן, אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו (כה, טא, ובפירש"י)

בפ' משפטים עה"פ "ויצאה אשתו עמו" (כא, ג) כתב רש"י "מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו".

ויש לעיין, מדוע בפסוק דנן, לא כתב רש"י "אשתו" ככפ' משפטים, וכתב רק "חייב במזונות בניו".

ויש לומר בזה, ע"פ דברי רש"י (משפטים כא, ב) שבפ' משפטים מדובר על מי שמכרוהו ב"ד, משא"כ בפרשתנו מדובר על המוכר עצמו.

והנה דין זה שהקונה עבד חייב גם במזונות משפחתו, חידוש הוא. דהרי קנה רק את העבד, ומשפחתו מאן דכר שמיהו.

אלא דבמכרוהו ב"ד הסברא נותנת דמכיון שלא רצה העבד לימכר, א"א שפרנסת משפחת העבד תיפגע בע"כ, וממילא חייבה תורה את האדון לפרנס את משפחת העבד. משא"כ במוכר עצמו, אין סברא לומר שיתחייב האדון בפרנסת משפחת העבד.

ולכן בפ' משפטים שמדובר במכרוהו ב"ד, הנה מכיון שכתבה תורה "ויצאה אשתו" הסברא נותנת שהכוונה גם לבני ביתו של האדון, דכנ"ל ב"ד חייבים לוודאות שלא תיפגע פרנסת משפחת העבד, ונכלל בזה גם בני ביתו.

משא"כ בפרשתנו שמדובר במוכר עצמו, הנה מכיון דהא שרבו חייב במזונות משפחתו חידוש הוא, הנה רק מה שכתוב בתורה, מוטל על האדון לקיים, ומכיון שבתורה נכתב רק

"בניו" ולא "אשתו" אין האדון חייב (ע"פ דרך הפשט) במזונות אשתו.

(ע"פ לק"ש חכ"ב עמ' 150 ואילך)

גם במוכר עצמו מדעתו אין לזלזל

ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב

ואל אחוזת אבותיו, אל כבוד אבותיו ואין לזלזלו בכך (כה, טא, ובפירש"י)

יש לתמוה, מדוע הזהירה תורה על הזלזול בהעבד המשוחרר רק בפרשתנו (במוכר עצמו), ולא בפרשת משפטים שם עסקינן במכרוהו ב"ד; והרי אדרבה – החשש שיזלזלו בעבד המשוחרר גדול יותר במכרוהו ב"ד, שהרי הוא זה שנמכר בגניבתו, ולהיותו גנב קרוב יותר שיזלזלו בו.

ויש לומר דהיא הנותנת:

אדם שמכרוהו ב"ד בגניבתו, הנה מכיון שהעבדות היא בתור עונש על הגניבה, מסתבר שכבר התחרט ועשה תשובה על גניבתו, ופשיטא ד"אין לזלזלו בכך", שהרי הלכה ברורה היא (בכא מציעא נח, ב) שאסור להזכיר לבעל תשובה "זכור מעשיך הראשונים".

משא"כ במוכר עצמו מרצונו, הנה אף שגם זה בא כתוצאה מחטאיו (ראה רש"י לקמן פסוק כו), מ"מ אין הכרח שישוּב מחטאיו, שה"ה מכר את עצמו מדעתו, וקיים חשש שכשישתחרר אכן יזלזלו בו, וע"ז צוותה תורה באזהרה מיוחדת ד"אין לזלזלו בכך" אלא יחזור ל"כבוד אבותיו".

(ע"פ לקטי שיחות חכ"ב עמ' 157)

יח

לקראת שבת

(שו"ע אדה"ז הל' אונאה וגניבת דעת סי"א)) לרמות את בני אדם במקח וממכר . . . ואחד עכו"ם ואחד ישראל שוים בדבר זה" (רמב"ם הל' מכירה רפ"ח, וראה טושר"ע חו"מ סרכ"ח ס"ו).

אמנם מובן הוא יותר ע"פ המבואר לעיל בארוכה, דשאני ריבית מגזל ואונאה. ובאמת איתא כבר בסוגיין דלעיל (ב"מ סא, א) דשאני ריבית משאר אונאות, והוא לגבי ישראל דלא מצינו למילף האיסור דלקחת ריבית מאיסורי גזל ואונאה, ד"מה להנך (גזל ואונאה) שכן שלא מדעת (אונאה – לא ידעי בי, גזל – על כרחי שקל. רש"י), תאמר בריבית דמדעת" (נותן לו. רש"י). ומאחר שהריבית שאני מגזל ואונאה, דלקחת הממון הוא "מדעת" דהלוה, לכן אתי שפיר שלא אסרה התורה לקחת ריבית (הקלה מגזל ואונאה) אלא מ"אחיך" אבל לא מעכו"ם וגר תושב.

ורמינהי לויין מהן ומלויין אותן בריבית וכן בגר תושב, אמר רנב"י מי כתיב אל תקח מאתם, מאתו כתיב, מישראל". ופרש"י: "אל תקח מאתו כתיב, אאחיך קאי, וכי כתיב גר תושב לענין וחי עמך כתיב שאתה מצווה להחיותו". והיינו דאין גר תושב בכלל "אל תקח מאתו נשך ותרבית". וכתב הרמב"ם (הל' מלוה ולוה רפ"ה): "העכו"ם וגר תושב לויין מהם ומלויין אותן בריבית . . . לאחיך אסור ולשאר העולם מותר. ומצות עשה להשיך לעכו"ם⁵ שנאמר (תצא כג, כא) לנכרי תשיך, מפי השמועה למדו (ספרי תצא שם) שזו מצות עשה".

ונמצא, דהלוואה בריבית רק לישראל נאסרה להלוותו בריבית, אבל גר תושב ונכרי מותר להלוותם בריבית (ובעכו"ם הוי נמי מצוה לקחת ממנו ריבית). ובאמת צריך להבין מה שהתירה התורה לקחת ריבית מעכו"ם ומגר תושב, דהא "אסור לגזול או לגנוב כל שהוא דין תורה בין מישראל בין מנכרי"⁶ וגם "אסור (מדאורייתא

5) וכ"כ בסהמ"צ מ"ע קצח, וכן פסק אדה"ז ביר"ד הל' ריבית סע"ה, שהוא מ"ע. וראה בנר"כ הרמב"ם שם. מפרשים לשהמ"צ להרמב"ם שרש"ו. ב"ח ליר"ד ר"ס קנט.

6) לשון אדה"ז – בשולחנו ריש הל' גזילה וגניבה, מרמב"ם ריש הל' גניבה. טושר"ע חו"מ ריש סי' שמת. ובנוגע לגזילה ראה רמב"ם ריש הל' גזילה ואבידה. טושר"ע שם ר"ס שנט (ראה ש"ך שם סק"ב בשם המהרש"ל, שהרמב"ם והסמ"ג ס"ל שהוא מדאורייתא).

7) ראה בכ"ז רמב"ן תצא שם, כ'. אברבנאל תצא שם ד"ה והתשובה הד'. שו"ת צ"צ יר"ד ספ"ג.

ורבית דאורייתא (מהנמק"י (פרק א"ג) בשם הרשב"א והר"ן). וכן פסק בשו"ע שם ס"ה: "דהא דר"ק יוצאה בדיינים, היינו לומר דכופין אותו... כדי שיקיים המצוה, אבל אין ב"ד יורדין לנכסיו"³ – הרי משמע שס"ל להמחבר דהריבית הוא ממונו של המלוה. ומעתה על כרחך צ"ל שהטעם להא דמהניא מחילה הוא כדברינו, לפי שענינה של מצוה זו היא להחזיר את הממון שחיסר את חבריו. וראה באבני נזר שם שכתב "ודברי המחבר לפענ"ד סותרין זא"ז וצ"ע" (וראה עוד בכ"ז בהנסמן לעיל הערה 2).

ועוד יש להוכיח כן מהא דלא הביאו הטור וכו' לדינא ענין זה שכ' הרמב"ן או המג"א, שצריך להחזיר ריבית כמו שצריך להחזיר הגזילה כו"⁴.

ד

ע"פ הביאור דשאני ריבית משאר גזילות והונאות, יישב גם הא דהותר להלוות לנכרי ולגר תושב בריבית אף שאסור לגזול מהם

ועפ"ז יש לבאר עוד מדיני ריבית.

דהנה, בהא דאמר קרא בפרשתנו (שם) "וכי ימוך אחיך גו' גר ותושב וחי עמך, אל תקח מאתו נשך ותרבית גו", איתא בבבא מציעא (עא, א): "גר ותושב האמור לענין ריבית מאי היא כו'".

3) במחנה אפרים (הל' מלוה ולוה ודיני ריבית ס' א) כתב דלדעת הרא"ש יורדין לנכסיו, אבל עיי"ש שא"ז מטעם שעבוד ממון כ"א דנחתין לנכסיו כדי שיקיים המצוה, דכמו שכופין אותו בגופו כופין אותו בממונו. וראה פסקי דינים להצמת צדק חידושים על הרמב"ם בתחילתו (ע' שלט). קצות החושן סל"ט סק"א. ס' ר"צ סק"ג.

4) ומובן שאין זה דומה למ"ש הטור (בשם הרא"ש) שמועלת מחילה כו' כמו בכל גזל. וראה מחנ"א (שם סימן י"ד) מש"כ בהרא"ש.

ברביבית), וז"ל: "שנצטוינו להחזיר הרבית שלקחנו מאחינו. וענין המצוה הזאת כי כאשר מנענו ית' שלא נגזול, ואם גזלנו צוה אותנו להשיב את הגזילה כמו שאמר (ס"פ ויקרא) והשיב את הגזלה אשר גזל והיא מצות עשה, כן מנענו שלא נקח רבית מישראל, ואם לקחנו אותו צוה אותנו להשיבו לנו, אע"פ שנתנו לנו ברצון נפשו ולא גזלנוהו והיא גם כן מצות עשה והוא אמרו ית' (פרשתנו שם) אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך וחי אחיך עמך. דרשו בו (ב"מ שם. תמורה ו, ב) אהדר ל' דליחי עמך, ומוזה אמר רבי אלעזר (ב"מ סא, ב. תמורה ו, א) רבית קצוצה יוצאה בדיינים, והלכה כמותו (ב"מ סה, ב)". ע"כ. ועיין היטב במג"א שם.

ועוד העירני חכם אחד, דע"פ מה שביאר המג"א שם דטעם מה שלא מנה הרמב"ם מצות החזרת ריבית הוא "לפי שהיא נכללת במצות השבת הגזילה", הסיק בשו"ת אבני נזר (סימן קס"ח סק"א) שלהרמב"ם השבת ריבית היא בגדר "חייבא דממונא", וכתב שם (סק"ב) שאלו הסוברים דמהני מחילה סבירא להו כשיטה זו.

מיהו עדיין יש לומר (בדוחק עכ"פ) שגם המג"א סבר דממון הריבית חשיב ממונו של המלוה ולא של הלוה, והחויב להחזירו הוא רק מצוה, ומה שכתב דהיא נחשבת במצות השבת הגזילה הוא רק מצד זה שענינה ותוכנה של מצות החזרת ריבית הוא להחזיר את הממון שחיסר את חבריו (כדברינו לעיל), ובענין זה הוא בדוגמת השבת הגזילה.

ובאמת, הבית יוסף דפסק כהרא"ש (יו"ד ס' קס ס"ה) ש"מועלת מחילה לפטרו", איהו גופי' כתב (יו"ד סק"ס ד"ה ומ"ש רבינו. שם סקס"א ד"ה

גאולה תהי' לו: גאולת האדם ממצבו בעבודת השי"ת

יבאר הטעם לזה שאדם עובר עבירה ר"ל, שהוא מצד רוח שטות, אך באמת הנשמה תמיד באמנה אתו ית', ומלמעלה מסייעים לאדם לבוא להכרה זו, וזהו חיוב הקרובים לגאול את העבד

עה"פ בפרשתנו (כה, מז) "וכי תשיג יד גר תושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר... גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו", דרשו רבותינו (קידושין כ, א) דמיירי כאן באדם שירד מנכסיו. בתחילה נאלץ למכור מטלטליו (כלשון הכתוב בפרשתנו: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך"), אחר כך מכר את שדותיו ואת ביתו ("כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו... ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה"), ולבסוף – לא נותרה בידו הברירה כי אם למכור את עצמו כעבד.

ירידה זו מהנכסים הגשמיים, באה לאדם – "מידה כנגד מידה" (סוטה ה, ב במתני') – בשל התדרדרות רוחנית. וכמו שאמרו התם בגמרא שאיש זה נכשל באיסורין קלין (ראה רש"י ותוספות ד"ה אבקה בקידושין שם), ולא נתן ליבו לשוב בתשובה עד שנמכר ל"עקר משפחת גר" – והיינו, שהוא משמש כשמש, כחוטב עצים וכיו"ב, לעבודת אלילים (בבא מציעא עא, א ובפירש"י שם).

ואחר הקדמה זו, יובן ענין פרשה זו בדרך הדרוש:

כי הנה כל התדרדרות רוחנית ונפילה בחטא – בטפשות האדם יסודה, וכאמרם ז"ל "אין אדם חוטא, אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" (סוטה ג, א). כי מקור חוצבה של הנשמה היא ברום המעלות, והרי היא "חלק אלוקה ממעל" (כלשון הפסוק באיוב לא, ב. ונתבאר באריכות בספר התניא קדישא פ"ב). בו היא

דביקה ובו כל חפצה ומגמתה.

עד כדי כך שהוא מוכן להמית עצמו ובלבד שלא לעבוד עבודה זרה ח"ו (תניא פרק י"ח). כדחזינן לאורך כל הדורות ביהודים אשר מסרו נפשם על קדושת שמו ית'.

ובלשון רבינו הקדוש בעל התניא זיע"א (ראה אגרות קודש לכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע ח"ד עמ' תקמז): "א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אפגעריסען פון אלוקות". יהודי אינו יכול ואינו רוצה להפרד מאלוקות.

אלא מאי? כאשר מדובר בחטא כעבודה זרה וכפירה באלוקי ישראל, ברי לכל שעבירה זו יש בה התנתקות מאלקים חיים. על כן מוסר נפשו הוא על זה. אמנם, כאשר מדובר בחטא אחר, שנראה בעיניו כ'קל', או אז יכול לקרות שיפול הוא בחטא זה. אין הוא מבין שגם בחטא זה הרי הוא נפרד מהבורא ית"ש, וזוהי "רוח שטות" האמורה בגמרא שם (נתבאר בתניא פרק כ"ד).

בזה מדברים הכתובים דנן: יהודי שנפל בעמקי הקליפות, והרי הוא ביד "עקר משפחת גר", כי לא שת ליבו ולא חש איך שמתרחק הוא מן הקדושה ומן החיים האמיתיים.

ועל פי זה יובן דבר תימה:

בגאולת עבד זה כתיב "אחד מאחיו יגאלנו. או דרו או בן דרו יגאלנו, או משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו" (ויקרא שם, מ"ח – מ"ט). ומזה למדו ש"הקרוב קרוב קודם" (תורת כהנים עה"פ, ועיין בלח"מ לרמב"ם דלעיל). היינו, מי שהוא קרוב יותר – קודם בחובתו (כפסק הרמב"ם בפ"ב מהל' עבדים ה"ו) לגאול את העבד. אלא שצריך עיון מדוע נשמט מהכתוב הקרוב ביותר – הוא האב, שהוא בודאי קודם בקורבתו לאחים (וכעין זה הקשה הרמב"ן לבמדבר כ"ז, ט).

אך על פי הנ"ל אתי שפיר:

התקשרות תמידית זו דיהודי עם הקב"ה, נקראת "חכמה שבנפש", ובספרי קבלה היא מכוונת כנגד בחי' "אב" (וזהו הקדוש ח"ג דף ר"ז, א). האפשריות לחטא, היא מפני העלמות בחי' אב זו כנ"ל. כל מציאות החטא, היינו ההשתעבדות ל"עקר משפחת גר", לסטרא אחרא, היא בשל כך שאותה בחינה שבנפש – בחי' אב הנ"ל – נסתתרה ואינה נרגשת בו.

אולם היות שעיקר מציאות איש הישראלי היא נפשו הקדושה, וירידתו בטעות יסודה כנ"ל, על כן מובטחנו שירידתו אינה אלא לפי שעה, ו"גאולה תהיה לו"ו.. יש בלשון זו חיוב לגאול, וגם הבטחה ש"גאולה תהיה לו". כי סוף ישראל לעשות תשובה, ולגלות מהותו האמיתית שקשורה בקשר בל ינתק בקדושה.

אלא שגאולה זו – שני שלבים בה. בתחילה נאמר שהקרובים הם שמחויבים בגאולת העבד. רק לאחר מכן נאמר "או השיגה ידו ונגאל". היינו, שאם יש באפשרותו – יגאל הוא את עצמו.

ובאמת הוא פלא:

וגם לדברי הכל (שם סב, א) אם מת בניו פטורין אלא בדבר המסויים מפני כבוד אביהם בלבד, ואלו בגזל ואונאה בניו חייבים כשהניח אחריות נכסים". ע"כ.

והנראה בזה בביאור שיטת הרא"ש, דעם היות דאף איהו ס"ל שחיוב החזרת הריבית הוא חיובא דרמא רחמנא עלי' ואינו מטעם שעבוד ממון (דזה כבר הוכיח הריטב"א כנ"ל), מיהא לדידי' גוף חיוב זה שחייבתו התורה להחזיר הריבית אחר שלקח אין גדרו כמ"ש הריטב"א ד"לשמים הוא חייב", כי אם דרמא רחמנא חיובא עלי' להחזיר את הממון שחיסר את חבירו שלא כדין, והיינו שגדר החיוב שהטילה עליו התורה (אף שאינו שעבוד שהגיע מצד חבירו לבד, ולא הוא כמו ממון חבירו הנמצא בידו כגזילות ואונאות, מ"מ גדר החיוב להשיב) הוא האי גופא שנתחייב (מצד מצות התורה) בגדר חיוב לחבירו על מה שחסרו שלא כדין, ושוב הוא ככל חיוב לחבירו דמהני ע"ז מחילה.

ובאמת גם בדברי הריטב"א (לשיטת הגאונים) הזכיר, כמובא לעיל, שענין החזרת הריבית מפאת חיובא דרמא רחמנא עלי' (ולא מטעם שעבוד ממון) ה"ה "כענין פריעת בע"ח מצוה", דאף התם גדר הדבר הוא שמצד מצות התורה נעשה חיוב לחבירו, ולא שנשאר לגמרי בגדר חוב לשמים, אלא שהריטב"א גופי' חילק (לדעת הגאונים) בין פריעת בע"ח להחזרת ריבית, דבפריעת בע"ח "איכא דין ממון לחבירו ומנהיא מחילה אבל הכא לשמים הוא חייב", מיהו שיטת הרא"ש היא שגם ענינה של מצות החזרת ריבית הוא שחייבתו התורה להחזיר את הממון שחיסר את חבירו, ואינו בגדר "חיוב לשמים".

וההוכחות הנ"ל שהביא הריטב"א, אין בהם אלא רא' שאינו שעבוד ממון (היינו דלא הוא ממון הלוה הנמצא בידו) אלא חיובא וענין דרמא רחמנא עלי', ולא כגזל ואונאה שישנו שעבוד ממון, עיי"ש. אבל לא הוא רא' לענין זה שכתב הריטב"א ד"לשמים הוא חייב".

ג

יסיק דלכו"ע חיוב השבת ריבית הוי חיוב דרמא רחמנא עלי' ולא כממון המשועבד לחבירו, אלא דאיפליגו בגדר החיוב גופא שחייבה תורה

והמורם מדברינו, דנמצא שבין לשיטת הגאונים ובין לשיטת הרא"ש (והטושו"ע) חשיב ממון הריבית לממונו של מלוה² ואין עליו חיוב להחזירו מצד דין ממון כשלעצמו (שהוי ממון הלוה, כמו גזל ואונאה דהוי ממון של מי שמחוייב להשיבו לו), אלא מצד חיובא דרחמנא. ולא הוי כשאר תביעות גזל ואונאה שמחוייב בהשבתן.

אבל עדיין יש לדון עוד בזה, ע"פ לשונות השגת הרמב"ן על סהמ"צ להרמב"ם (מ"ע יז ממנין מצוות שלו, "שכחת העשין"), שכתב לענין חיוב עשה דהחזרת ריבית (מלבד ל"ת להלוות

(2) ראה חידושי הריטב"א קדושין ו, ב. חידושי הריטב"א החדשים ב"מ סה, א בשם הרמב"ן (הובא בשטמ"ק שם).

במחנ"א (הל' מלוה ולוה דיני ריבית ס"ב) רוצה להוכיח מכ"מ (דלא כהריטב"א) דכשהריבית הוא בעין לא קנה המלוה את הריבית. אבל ראה שעה"מ (פ"ח מהל' אישות הל' טו) שהשיג עליו. וראה גם אבני מילואים ס' כח סקכ"ב. פנ"י ב"מ סא, ב. רעק"א שם, א-ב. ועוד.

לקראת שבת

טו

המלוה, כי מכל מקום אינו יוצא ידי חובתו לשמים עד שיחזיר את ה"איסור שבלע".

ובשו"ת אבני נזר (יו"ד ח"א) סקמ"ו סק"ג) רצה לבאר, שסברת הגאונים "כל רבית שבעולם מחילה היא והתורה לא מחלה כו" וסברת הריטב"א "לשמים הוא חייב" תרי טעמי ניהו, ואינה סברא אחת. אבל צע"ג בדבריו, דהא כנ"ל החידוש ש"התורה לא מחלה" מצינו רק בנידון המחילה לתת את הריבית ולא בנוגע להמחילה שלאחרי נתינת הריבית – וא"כ מובן שהסברא "התורה לא מחלה כו" כשלעצמה אינה מספקת שמשום הכי לא תועיל מחילה גם אח"כ¹. ועל כן נראה יותר לומר כדברינו, דסברת הריטב"א ו"לשמים הוא חייב" היא היא ההסברה בדברי הגאונים "התורה לא מחלה כו".

ב

יפלפל בביאור שיטת הרא"ש, איך יתריך דבריו מהראיות שהביא הריטב"א

ומעתה עלינו להבין עומק סברתו של הרא"ש (והטור והשו"ע) דמהני מחילה בריבית (לאחרי שבא לידי המלוה), ומה ישיב לדברי הריטב"א דמוכחא מילתא שהוא שעבוד לגבוה ולא להדיוט. ובאמת כבר הוכיח הריטב"א כדבריו, דהוא חיובא דרמא רחמנא עלי' ואינו מטעם שעבוד ממון, וז"ל: "תדע דהא רבי יוחנן סבר (שם, ב) דרבית קצוצה אינה יוצאה בדינין,

1) וכן מוכחא לכאורה מילתא גם מהא דבשו"ע אדה"ו (הל' ריבית שם) נקט גמי להאי סברא ד"כל רבית שבעולם מחילה כו" והתורה לא מחלה ואסרה מחילה זו", ומכל מקום פסק לדינא כהרא"ש שהמחילה שלאחר נטילת הריבית מועלת, ומבואר להדיא דבסברת "כל ריבית שבעולם" עדיין אין כדי לבאר שיטת הגאונים אם לא שנסבור כביאור הריטב"א.

יב

לקראת שבת

כי פשוט שמדין "הקרוב קרוב קודם", הוא קודם לכל אותם קרובים. לכאורה היתה אפשרות זו צ"ל מוזכרת תחילה, שהוא יגאל את עצמו. ורק אם "לא השיגה ידו" – אז צריך לגאולת הקרובים.

אמנם כעת יובן:

נופל זה, ה"ה חבוש ש"אין מתיר עצמו" (ברכות ה, ב), אין ביכולתו לצאת משפל המצב הזה מעצמו, מאחר שבחינת "אב" "חכמה שבנפש" אינה נרגשת בו, ונמצא במצב כזה שלא חלי ולא מרגיש כי מרוחק הוא מהקדושה ומעבודת השי"ת.

וזהו שמתחילה קרוביו הם שגואלים אותו, והיינו, שמלמעלה משפיעים עליו כוחות, (עיין בפירוש דעת זקנים עה"ת שקרובים אלו רומזים להקב"ה), ומעוררים אותו לעבודתו ית'.

ברם, תכלית המכוון הוא שסוכ"ס יתעורר האדם ויגלה בעצמו שיעקר מהותו ומציאותו הוא נשמתו המאוחדת עם הקב"ה. על כן ממשיך הכתוב שאחרי שמלמעלה מעוררים את האדם, אזי "השיגה ידו", ומבין מעצמו אשר צריך הוא ליגאל.

וכאשר הוא מעורר ומגלה בעצמו את נשמתו, כבר לא יצטרך שמלמעלה ישפיעו ויעוררו אותו, אלא ה"ה נגאל מצ"ע, וכבר מבין לבד שלא להתרחק ח"ו אפי' לרגע מעבודת השי"ת.

חידושי סוגיות

בשיטות הפוסקים גבי מחילה בריבית

יביא מח' הגאונים והרא"ש אי מהני מחילה אחר נתינת ריבית, ויפלה בביאור שיטת הרא"ש, ויסיק דלכו"ע חיוב השבת ריבית הוי חיוב דרמא רחמנא עלי' ולא כממון המשועבד לחבירו, אלא דאיפליגו בגדר החיוב גופא שחייבה תורה, ע"פ הביאור דשאני ריבית משאר גזילות והונאות, יישב גם הא דהותר להלוות לנכרי ולגר תושב בריבית אף שאסור לגזול מהם

אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זה לפיכך אין המחילה מועלת בריבית". אבל דעת הרא"ש

(ב"מ שם. וכ"ה דעת הרמב"ם (לפי פי' המ"מ והריטב"א הנ"ל) שם), והכי נמי קיי"ל לדינא בטור וש"ע (יו"ד סי' קס"ה). וכ"ה בשו"ע אדה"ז הל' ריבית ס"ה), שאין מחילה מועלת להתיר לקיחת הריבית מעיקרא (מחמת סברא דלעיל, שכל ריבית שבעולם מחילה היא והתורה אסרה מחילה זו), מיהו "אם (כבר) לקח ממנו ריבית וצריך להחזירה לה מועלת מחילה לפוטרו כמו בכל גזל" (ל' הטושר"ע שם).

והנה לכאור' יל"ע טובא בטעמם של הגאונים לומר שאין מחילה מועלת כלל בריבית גם

יביא מח' הגאונים והרא"ש אי מהני מחילה אחר נתינת ריבית, ויוכיח דלא כדברי האבנ"ז בביאור דברי הריטב"א בזה

לענין איסור ריבית שנתפרש בפרשתנו (כה), לה ואילך) איפליגו הפוסקים אי מהני מחילה בריבית, לדעת הגאונים (הובא ברמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ד ה"ג. וברא"ש וחידושי הריטב"א החדשים (והובא בשיטמ"ק) לב"מ סא, א), אפילו גבה כבר המלוה את הריבית, אין מחילת הלוה מועלת לפטור את המלוה מלהחזירה ללוה. וטעמא דמילתא כי "כל ריבית שבעולם מחילה היא,

פנינים

דרוש ואגדה

סיני מכיך מכל טוריא

וידבר ה' אל משה בהר סיני
(ריש פרשתנו)

להיפך – מצד ביטולו כלפי השי"ת, חש הוא את הגדלות והשמחה לקיים את רצונו ית', וזה נותן לו את התוקף האמיתי לעמוד חזק בשמירת המצוות ולא לירא מכלום. ומחמת ביטול זה, הרי בה בשעה יודע הוא את מעמדו ומצבו הנפשי ד'מכיך מכל טוריא'.

(יעוין אריכות הביאור בלקו"ש ח"א עמ' 276)

שנה השביעית – אלף השביעי

וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו. וציויתי את ברכתי לכם כשנה השישית
(כה, כ-כא)

יש לפרש זה בדרך החסידות:

ידוע שששת השנים הקודמות לשנת השמיטה הם כנגד שית אלפי שנין של קיום העולם, ושנת השמיטה הינה כנגד האלף ה' שלאחריהם (ראה סנהדרין צז, א. אב"ע ורמב"ן על פ' ב' כאן ועוד).

ואף כאן נשאלת שאלתם של ישראל "מה נאכל בשנה השביעית גו'": מאחר שעומדים באלף השישי, בדור נמוך וירוד, וכקושיית הגמ' (יבמות לט, ב) "איכשר דרי"? ואיך ייתכן שעל ידי מעשינו הדלים "נאכל בשנה השביעית", נוכל לבוא לאלף השביעי?

וכהמשך הפוסקים, גם כאן באה ההבטחה "וציויתי את ברכתי", היינו, שבאם יעשו בני"א את התלוי בהם, הנה אף שמצד עבודתם אין הם שייכים לבוא ל"אלף השביעי" מ"מ יתן ה' ברכה מיוחדת בעבודתם, שעל ידה נזכה לבוא לגאולה הקרובה. אכ"ר.

(ע"פ לקו"ש חכ"ז ע' 189)

איתא במדרש (מדרש תהלים סח, יז) כי קודם מ"ת רבו ההרים ביניהם על מי יתן השי"ת את התורה, וכל אחד מהם טען את מעלותיו וכו' לכך הוא צריך לזכות בזה. וע"ז אמר להם הקב"ה "למה תרצדון – תרצו דין – הרים גבנונים", ו"ההר חמד אלקים לשבתו" הוא הר סיני "דמכיך מכל טוריא" (השפל מכל ההרים).

ולכאורה, אינו מובן:

ממ"נ, אם דחה השי"ת את טענת ההרים ובחר דווקא בשפלות ובנמיכות, הו"ל ליתן את התורה בבקעה או כ"פ במישור, ואם המעלה היא ב"הר", היה לו ליתנה על ההר הגבוה ביותר, ולמה בחר ב"הר סיני".

והביאור בזה בדרך עבודת האדם לקונו:

בעת עבודת היהודי בקיום התומ"צ, צ"ל בליבו ב' בחינות – מחד "הר" ומאידך "סיני":

(א) מחד צ"ל בתוקף ובהגבהת רוח "לא להתבייש מפני המלעגים" (שופ' בחחלתה), ולהיות גאה וחדור בקיום רצון השי"ת.

(ב) ומאידך, על הגאווה נאמר (סוטה ה, א) "אין אנו והוא יכולין לדור", ורק אחרי "ונפשי כעפר לכל תהי" זוכים ל"פתח ליבי בתורתך ובמצוותך...". עליו להרגיש "מכיך מכל טוריא".

ובאמת, אין כל סתירה בין ב' עניינים הללו:

כי תוקפו בקיום התומ"צ איננו מצד הרגשת ישותו וחשיבותו כמצאיות עצמית.